

Попович Микола

д.ф.н., професор

Попович Дмитро

магістр, спеціальність «Фінанси»,

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФІЛОСОФСЬКЕ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ КОЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Людина є продуктом двох типів еволюції – біологічної та культурної. Як представника ссавців та вищих приматів її потрібно вважати продуктом біологічної еволюції. Формування у людини тих ознак і властивостей (мислення, мови, предметної діяльності) що відрізняють її від тварин є результатом культурної еволюції. Людина єдиний носій психіки і свідомості, котрий досяг ступеня мислення. З появою думки еволюційний розвиток людини починає виходити за фізіологічні межі.

На відміну від тварин і рослин, люди вступають у взаємодію з природою не тільки на основі біологічних потреб, але й на основі потреб соціокультурних, які задовольняються за допомогою предметів матеріального та духовного виробництва – техніки, предметів побуту, наукових знань, художніх творів тощо. Взаємовідносини культури і природи склались не сьогодні, вони пройшли занадто складний та тривалий історичний шлях. У ньому виділяють чотири періоди – біогенний або адаптивний, аграрний, техногенний або індустріальний, постіндустріальний та ноогенний (котрий лише становиться).

Впродовж людської історії співвідношення культури і природи постійно змінювались і ускладнювались. Головним фактором і змістом цих взаємовідносин була соціально-історична діяльність людей. Ця діяльність постійно поглиблювала та розширювала процес освоєння людиною природи. В історичному плані, відносини культури і природи є процесом постійного олюднення природи. І чим інтенсивніше відбудеться олюднення природи, тим більша відповідальність лягає на плечі людей за збереження цілісності природи. Люди повинні взяти на себе велику місію охо-

рони і збереження природи. Ми маємо постійно пам'ятати, що біосфера може існувати і без людини і без культури, а людина без навколишньої природи (біосфери) як єдиної умови фізичного і духовного її життя може зникнути з лиця землі.

Матеріальне і духовне середовище створене людиною в процесі предметно-практичної діяльності називають «другою природою». За допомогою свого розуму людина все змінює навколо себе. Дика природа перетворюється на об'єкт господарсько-промислової діяльності, внаслідок чого набуває гігантських розмірів техносфера, як головна загроза для біосфери. Змінивши біологічне середовище свого існування, сама людина фізично не змінювалась. Сучасній людині, як колись первісним нашим предкам, потрібно шукати шляхи свого подальшого виживання в умовах видозмінної природи.

Наш час – це період коли перетворення людиною природи досягло небезпечної межі, переступивши яку, людство може загинути. Екологічна криза, створена людиною, вступила в завершальну фазу, а світова цивілізація зайшла в глухий кут. Людина перетворилась на головну руйнівну силу на планеті по відношенню до природи. Відносини людини і природи переросли в проблему морально-етичного відношення людей до всього живого. Тому на сучасному етапі взаємоіснування людини і природи постає проблема формування нового типу людини, людини високої етичної свідомості по відношенню до природи за допомогою культури.

Культура – це насамперед людське відношення до природи. Тому існування культури, аналіз її змісту, функцій, форм та історичних типів неможливо розглядати у відриві від природи. Природа на кожному кроці, на кожному історичному етапі бере активну участь у формуванні системи культури, вона постійно включається людьми в історичний процес залежного від соціально-історичних потреб, ідей, світогляду, технологічного рівня суспільного виробництва. Уявити собі хоча би один крок цивілізації і культури без присутності природи неможливо, тому що взаємозв'язок природи і культури є головною сутністю людського буття.

Цікаві та глибокі філософські роздуми щодо ролі природи в розвитку культури висловлював німецький філософ Іммануїл Кант. Культура, вважає Кант, залишається останньою метою природи, вона існує всередині неї як явище в просторі і часі. Цілі, які реалізує культура, то є цілі природи. Головною сутністю людини на думку Канта є свобода [3, с. 369]. Але виявлення волі, людські вчинки визначаються загальними законами природи. Культура здатна підняти відповідальність людей на такий рівень, коли людство зрозуміє свою велику місію збереження життя на Землі для наступних поколінь.

В унісон із Кантом мислив видатний український вчений – природознавець і філософ, фундатор Академії наук України Володимир Вернадський. Він вважав, що цивілізація і людська культура не можуть загинути, припинити своє існування тому, що вони є проявом еволюції природи та закономірним переходом біосфери в якісну нову її форму – ноосферу. Завдання культури, на його думку, – допомогти людству переходити від стихійних зв'язків з природою до свідомих [1, с. 212].

Освоєння людиною матеріального світу, його законів – це тріумф інтелекту. Але цей тріумф, як свого часу зазначив один із видатних фізиків ХХ ст. Макс Борн, є одночасно і трагічною помилкою здорового глузду. Технологічна цивілізація не розв'язує глобальні проблеми людства. Розвиток промисловості, насамперед енергетики, металургії та хімічної промисловості, став визначальним фактором деградації природи. За останніх сто років людство в тисячу разів збільшило потужності енергетики. Кожні 15 років, у розвинутих країнах подвоюється загальний обсяг товарів і послуг. Заглиблює прірву між людиною і природою суспільство масового споживання.

У нових для людства умовах взаємодію суспільства і природи потрібно будувати так, щоб розвиток суспільства не задавав шкоди природі. У сучасній науці такий підхід до вирішення актуальних проблем взаємодії суспільства та людини одержав назву «коеволюція». Виникнувши в біології, поняття «коеволюція» поступово набуває статусу загальнонаукової та філософської категорії. В соціальній філософії ця категорія використовується

для позначення процесу сумісного розвитку біосфері і людсько-го суспільства. Коеволюція – це входження людини в нове соціо-культурне поле на принципах сумісності, взаємності, співучасті.

Теорія коеволюції передбачає, перш за все, те, що цивілізація повинна відмовитися від колишніх стереотипів свого існування і перейти в інший якісний стан, не руйнувати навколишню природу, а навпаки, «вписатися» в біосферу, дотримуватися її законів, заборон та обмежень. Застаріла західна модель масового споживання виявилася неперспективного для всього людства, тому що подальше її продовження загрожує загибеллю не тільки людству, а й всього живого на планеті. В даний час стихійний розвиток виробничої діяльності характеризується такими негативними наслідками, які в ряді випадків прийняли необоротний характер. Стихійний характер розвитку виробничої діяльності особливо небезпечний в умовах глобалізації різних сторін суспільного життя. Глобалізація як сучасна міра економічної, технологічної, політичної та інформаційної інтеграції у світі може придбати справді гуманний сенс тільки при коеволюції. Мова йде про принципово нову екофільтру стратегію людської діяльності, в якій техногенні зміни не можуть випереджувати усвідомлення їх наслідків.

Виробничо-некоеволюційний спосіб взаємодії суспільства і природи слід змінити не в майбутньому, а тепер. Такий традиційний підхід не відслідковує зворотного зв'язку впливу накопиченої техніки та її технології на саме людство і окремого індивіда зокрема. Тільки тепер людство усвідомило, що природа – це щось складніше, ніж проста сума земної тверді, рослинного та тваринного світу. Це щось набагато складніше, здатне до самозахисту. Усвідомлення нової ситуації, пов'язаної зі створенням технологічного суспільства і його переходи в інформаційне, вимагає коеволюції суспільства, природи, ноосфери.

Згідно з принципом коеволюції, людство, для того, щоб забезпечити своє майбутнє, повинне не тільки змінювати біосферу, пристосувати її до своїх потреб, але і змінюватися саме, пристосовуючись до об'єктивних вимог природи. Це означає, що людство повинно перетворити біосферу на ноосферу. «Ми так радикально змінили наше середовище, – стверджував засновник

кібернетики Норберт Вінер, – що тепер для того щоб існувати в ній, ми повинні змінити себе» [2, с. 83]. Для забезпечення цього процесу людство повинно слідувати, перш за все, екологічному і етичному імперативам:

1. Перший імператив вимагає заборону виробництва тих предметів, які несуть реальну загрозу існуванню людства.

2. Другий імператив вимагає зміни світогляду людей, його повороту до загальнолюдських цінностей, до уміння ставити над усе не приватні, а загальні інтереси, до переоцінки традиційних споживацьких орієнтирів. Один із шляхів подолання екологічної кризи та розв'язання екологічної проблеми є формування у людей екологічної культури. Екологічна культура – це синтез екологічної свідомості та екологічної діяльності людини і суспільства. Екологічну свідомість можна визначити як осмислення і переживання людиною, спільнотами людей масштабів, глибини і можливих наслідків яких несе сучасна екологічна криза та усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями за збереження мінеральних ресурсів планети та біосфери. Екологічну діяльність можна трактувати як систему мійр, засобів, дій людей спрямованих на захист і збереження природи та відновлення руйнованих біоценозів (лісів, річок, озер, ґрунтів тощо).

3. Третій імператив вимагає не задавати шкоди природи, пам'ятати що будь-яке життя – самоцінне.

Таким чином культура не є випадковим, надприродним явищем. Вона є важливою соціальною складовою земної природи. Подальший розвиток самої природи, всіх живих організмів і самої людини значною мірою буде залежним від гуманізації людської діяльності і поведінки в природі, від підвищення екологічної освіти людей, розвитку наукових досліджень біосоціотехносфери, усвідомлення людьми високої місії культури щодо збереження, захисту та подальшого розвитку культури. Природні ресурси планети Земля обмежені. Потенціал культури невичерпаний.

Список використаних джерел

1. Вернадский В.И. Научная мысль, как планетарное явление / В.И. Вернадский. – Москва: Наука, 1991. – 271 с.

2. Виннер Д.Р. Экологическая идеология без мифов [пер. с англ.] / Д.Р. Виннер // Вопросы философии. – 1995. – № 5. – С. 82-97.
3. Кант И. Лекции по этике [пер. с нем.] / И. Кант. – М.: Республика, 2000. – С. 431.

Чухно Людмила

*к.пед.наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов*

Чухно Віталій

*к.вет.наук., доцент,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНЕ» ТА «КУЛЬТУРНЕ» У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ У ВНЗ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

Питання ваги «національної» та «культурної» компонент при формуванні системи освіти будь-якої країни, впливу культурно-історичних традицій на її функціонування, зміст та організацію навчання піднімалося такими вченими, як О. Бондаревська, К. Давлетшин, В. Руденко, Н. Воробйов, О. Новакова та ін. [1–4].

Виходячи із праць та позицій О. Бондаревської, К. Давлетшина, В. Руденко [1; 2] щодо цієї проблеми, можна зробити висновки, що сьогодні все частіше звучить думка про те, що національні та культурні традиції будь-якої країни певною мірою відбиваються і на її освіті і що освітні процеси слід розглядати в контексті сформованих віками, усталених звичаїв та правил. Не погодитись з цим неможливо. Проте, особливо цікавими в цьому плані є традиційні погляди на навчання специфічної категорії – обдарованих студентів, яка характеризується рядом особливостей, що вирізняють її на фоні інших категорій.

До створення сучасних освітніх систем потрібно підходити по-новому, беручи до уваги такі основні тенденції світового простору, як [1]: перехід від фази техногенного розвитку до антропо-